

07.10.2022

KURUL KARARI

Başvuru Numarası : 2021/2793
Toplantı Tarihi/Sayısı : 22.9.2022/185
Karar Numarası : 2022/658
Başvuran : Resen İnceleme (Mağdurlar: Y.Ö ve T.Ö)
Başvuran Vekili : --
Adres : ---
Muhatap Kurum/Kişi : Trabzon İl Mili Eğitim Müdürlüğü
Muhatap Adres : --

I. RESEN İNCELEME KONUSU

1. Y.Ö'nün bakımını üstlendiği torunlarının okula kayıt edilmemeleri nedeni ile eğitim haklarının ihlal edilip edilmediğine ilişkindir.

II. RESEN İNCELEME SÜRECİ

2. Y.Ö tarafından Kurumumuza gönderilen 27/10/2021 tarihli başvuruda özetle; oğlu O.Ö ile yeğeni A.T'nin evlilik dışı ilişkisi sonucu dünyaya gelen torunları Y.Ö ve T.Ö'nün ebeveynleri tarafından ihmal edildiği, bakım ve gözetim sorumluluklarını yerine getirmediği ve bu nedenlerden ötürü çocuklar ile eşi ve kendisi tarafından ilgilenildiği; çocukların her türlü bakım ve masraflarının kendisinin karşıladığını, çocukların okul kayıt işlemi için başvurduğu ... İlköğretim Okulu Müdürlüğünde kayıt işlemi gerçekleştirilememesi ve anne babanın sorumluluklarını yerine getirmemeleri sebebiyle Trabzon ... Aile Mahkemesinde velayetin değiştirilmesi davası açıldığını, Mahkemenin ara kararlar çocukların eğitim ve öğretime devamı amacıyla okul kaydı için kendisine yetki verdiğini, iş bu yetki belgesi ile de okula kayıt işlemi yaptıramadığını, durumu Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğüne de bildirdiğini, karardan sonra da okula tekrar gittiğini fakat kaydı gerçekleştirmediğini, Mahkemeden ... Nüfus Müdürlüğüne müzekkere yazılmasını talep ettiğini; Mahkemenin şu anda davacı Y.Ö'nün bakım ve gözetiminde olan çocukların, eğitim ve öğretime devam edebilmeleri amacıyla okul kaydının yapılabilmesi için Merkezi Nüfus İdare Sistemi (MERNİS) kaydının olması gerektiği yazısına rağmen nüfus müdürlüğünden olumsuz cevap alındığını, çocukların okula devamının yüksek menfaatlerine olacağı göz önüne alınarak davacıya çocukların adres kaydını kendi ikametgâh adresine alabilmesi konusunda yetki verdiğini; bu karar üzerine ilgili nüfus müdürlüğüne gittiğini ancak "sistemin izin vermemesi" gerekçesiyle müdürlüğün ret kararı verdiğini, başvuru tarihinde on iki yaşında olan torunu Y.Ö'nün iki yıldır okula gidemediğini, sekiz yaşında olan torunu T.Ö'nün ise hiç okula başlamadığını, temel insan haklarından olan eğitim hakkının bu şekilde engellendiğini, gerekenin yapılmasını talep etmiştir.

3. Ön İnceleme Birimi tarafından işleme alınan dilekçe, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK) Kanunu ve bu Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik çerçevesinde incelenerek başvuru üzerine incelemesi yapılabilecek bir başvuru olmadığı değerlendirilmiştir. Bu sebeple dosya ekleri ile birlikte İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Birimine havale edilmiştir.

4. İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Birimi tarafından resen inceleme müzekkeresi hazırlanan ve okula kayıt esnasında çocukların yanında velisinin olmaması ve adrese yönelik MERNİS kayıtlarının bulunmaması gerekçeleriyle okula kayıt işleminin gerçekleştirilmemesi iddialarını içeren başvuru; çocuğun yüksek yararının korunması anlayışı çerçevesinde ve anayasal bir hak olan eğitim hakkının engellenmesi bağlamında değerlendirilmek üzere 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun “Kurumun görevleri” başlıklı 9’uncu maddesinde yer alan *“İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak; İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek”* görev ve yetkisi kapsamında incelemenin resen yapılması talebi ile Kurula sunulmuştur.

5. Kurulda yapılan müzakereler sonucunda müzekkere doğrultusunda çocukların yüksek yararının gerektirdiği anlaşıldığından resen inceleme yapılmasına karar verilmiştir.

6. 6701 sayılı Kanun'un 17'inci maddesinin altıncı fıkrasının “İnsan hakları ve ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeler için ihlal mağdurunun şahsen belirlenebilir olduğu durumlarda kendisinin veya kanuni temsilcisinin açık rızasının alınması şarttır. Ancak, çocuğun yüksek yararının gerektirdiği hâllerde kanuni temsilcisinin rızası aranmaz.” hükmü ile Y.Ö'nün dilekçesi göz önüne alınarak inceleme için ayrıca rıza istenmemiş ve incelemeye geçilmiştir.

7. Resen inceleme kararı Y.Ö'nün dilekçesi ile birlikte Trabzon Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilerek yazılı görüşü talep edilmiştir.

8. Muhatap Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü yazılı görüşünde özetle; Y.Ö'nün MERNİS'te kayıtlı adresi olmaması, ilkokul sonrası e-okul sisteminde herhangi bir okulun aday kaydına düşmemiş olması nedenleriyle kaydının yapılamadığını, T.Ö'nün ise e-okul sisteminde ... İlkokuluna otomatik kaydının yapıldığı fakat okula devamının olmadığını, ayrıca, ... İlkokulu Müdürlüğü ve ilgili muhtarlıkça yapılan adres araştırmasında adreste kimsenin bulunmadığının 06/11/2019 tarihli yazıyla ... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bildirildiği; İlçe okullarına ve İl Milli Eğitim Müdürlüğüne de duyurusunun yapıldığını, adı geçen çocukların 05/11/2021 tarihli Trabzon ... Aile Mahkemesi kararı sonucu MERNİS sisteminde oluşan adres bilgileri doğrultusunda gecikmeksizin 09/11/2021 tarihinde okul kayıtlarının yapıldığı belirtilmiştir.

9. Muhatabın yazılı görüşü Y.Ö'ye tebliğ edilmiş, ancak herhangi bir cevap verilmemiştir.

10. İncelemeye esas olmak üzere Trabzon ... Aile Mahkemesinden, Trabzon Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve ... Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğünden bilgi ve belge talebinde bulunulmuş; ilgili Müdürlükçe Kurumumuza 21/03/2022 tarih ve ... sayılı yazı ile cevap verilmiştir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

11. Anayasa'nın “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı 42'nci maddesinde; *“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. [...] Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır [...] İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.”* hükmü yer almaktadır.

12. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Kurumun görevleri" başlıklı

9'uncu maddesinin 1/f bendinde "İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek" hükmü ihtiva olunmaktadır.

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

13. Durumlarında farklılık gösterdiği anlaşıldığından her iki mağdur yönünden ayrı ayrı bir değerlendirme yapılmıştır.

A. Y.Ö yönünden

14. Y.Ö'nün dilekçesi, muhatabın görüşü ve yargılamaya devam olunan velayetin değiştirilmesi davası kapsamındaki bilgi ve belgeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde; dede Y.Ö'nün bakımını üstlendiği ... doğumlu Y.Ö'nün 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında ... İlkokuluna kayıt olduğu ve 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında 4'üncü sınıftan mezun olduğu fakat ilkokul sonrası yine ilköğretim kapsamında zorunlu olan ortaokula geçiş sırasında MERNİS kaydı olmaması gerekçesiyle okula kayıt işleminin gerçekleştirilememiş olduğu ve e-okul sistemine otomatik olarak kaydının düşmediği anlaşılmaktadır.

15. Anayasa'nın "Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi" başlıklı 42'nci maddesinde ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğu Anayasa'nın amir hükmüyle güvence altına alınmıştır. Ayrıca, eğitim hakkı ile ilköğretimin zorunlu ve parasız olması, tarafı olduğumuz uluslararası normlarda da güvence altına alınmıştır (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m.13).

16. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadında eğitim hakkı, eğitime erişim, bilgi aktarımı ve zihinsel gelişim hakkı, eğitimden yararlanma imkanı ve Taraf Devletlerde geçerli olan kurallara göre tamamlanan eğitimin resmi olarak tanınması hakkını kapsamaktadır (AİHM, Belçika Dil Davası, Başvuru No:1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23.7.1968 , AİHM, Campbell ve Cosans v Birleşik Krallık Davası, para.33.).

17. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1 No'lu Protokol'ün 2'nci maddesinde güvence altına alınan eğitim hakkı, taraf devletler tarafından kaynaklar ve ihtiyaçlar doğrultusunda zamana ve mekana göre değişiklik arz edebilen düzenlemeler gerektirmektedir. Bu düzenlemeler eğitim hakkının doğasına ve esasına uygun olmalı ve Sözleşme'de güvence altına alınan diğer haklarla çelişmemelidir. (AİHM, Belçika Dil Davası, Başvuru No:1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23.7.19689)

18. İncelemesi yapılan olayda, Y.Ö'nün ortaokul dönemi için okul kaydı, dedenin çabaları sonucunda 09/11/2021 tarihinde gerçekleşmiştir. 03/07/2020 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi'ne göre 2020-2021 Eğitim ve Öğretim Yılı ilk dönemi 31 Ağustos 2020 Pazartesi günü başlamıştır. Anayasal koruma altında olan eğitim hakkından, zorunlu eğitim ve öğretim döneminde olan çocukların etkili bir şekilde istifade edebilmesi için herhangi bir kesinti olmaması önem arz etmektedir. Bu dönemde Y.Ö'nün okula başlayamamasından kaynaklı hak kaybı pandemi nedeni ile normal dönemden daha ağırdır. Bilindiği üzere pandemi döneminde okullar bir süre kapalı kalmak durumunda kalmıştır. Bu süreçte Eğitim Bilişim Ağı (EBA) gibi hizmetlerle çocukların eğitim faaliyetlerine devam edilmiş olmasına rağmen Y.Ö herhangi bir okul kaydı olmadığı için bu dönemde EBA üzerinden de eğitim alamamıştır. Velayete ilişkin davada talep edilen "Sosyal İnceleme Raporu" incelendiğinde çocukların ebeveynleri tarafından ihmal edilmesi durumunun haricinde birlikte yaşadıkları büyükanne ve

büyükbabanın da gerekli bakım yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri açısından da maddi-manevi zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir.

19. MEB Genelgesinde “*Öğrencilerin bir önceki eğitim ve öğretim yılına dair eksik konu ve kazanımları ile öğrenme kayıplarına ilişkin eğitim programı 31 Ağustos Pazartesi günü başlayacak ve 18 Eylül 2020 Cuma gününe kadar devam edecektir.*” hükmü bulunmaktadır. Y.Ö söz konusu ihmal neticesinde ilgili sürecin getirdiği dezavantajı telafi etme şansını da kaybetmiştir. Muhatabın yazılı görüş dilekçesinde Y.Ö’nün okula neden devam etmediğine ilişkin yürütülmüş olan herhangi bir çalışmaya yer verilmemiştir.

20. Zorunlu ilköğretim çağında olan bir çocuğun bir yıldan uzun bir süre boyunca okula kaydı yapılmamış ve buna ilişkin bir çalışma ilgili idarece yapılmamıştır. Dede Y.Ö’nün verdiği mücadelenin, gayretin karşılığını muhatap yerine getirememiştir.

21. Bu bağlamda, kamu hizmetlerinin kurulmasında, yürütülmesinde düzenlenmesi ya da işleminde ortaya çıkan eksiklik, aksaklık ya da bozukluk olarak ifade edilen “hizmet kusuru” yönünden de somut olay özelinde eğitim hizmetinin ifası yönünden kusur bulunduğu değerlendirilmiştir.

22. Demokratik bir toplumda eğitim hakkı insan haklarının gerçekleşmesinde vazgeçilmezdir ve temel bir yer teşkil etmektedir (AİHM, Velyo Veleve/Bulgaristan, Başvuru No. 16032/07, 2014, para. 33). Devletler bu konuda titizlikle hareket etmeli ve her türlü önlem ve tedbiri almalıdır. Bu kapsamda okula devam noktasında mevzuatın neden olduğu/olabileceği düzenlemeleri günümüz şartları noktasında değiştirmek ve geliştirmek, zorunlu eğitim çağında olan her öğrencinin okula devamını sağlamak, okula devama neden olan engelleri kaldırmak ve buna ilişkin çözümleri hız kesmeden almak devletin görevidir. Çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilerek özellikle ilköğretim çağındaki hiçbir çocuğun eğitim ve öğretim faaliyetlerinden geri kalmaması sağlanmalıdır (Çocuk Hakları Sözleşmesi, m.28/1-e).

23. Devletlerin eğitim hakkına ilişkin çeşitli temel yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülükler: mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve uyarlanabilirlik şeklinde dörde ayrılmaktadır (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi m.13). Mevcudiyet, sözleşmeye taraf devletin yeterli sayıda ve işlevsel hâlde eğitim kurumları ve programlarının mevcut olmasıdır. Erişilebilirlik, ayırım gözetmeksizin taraf devletteki bütün eğitim kurumları ve programların herkes için erişilebilir olmasıdır. Kabul edilebilirlik, eğitimin şekil ve içeriği yanında müfredat ve eğitim metotlarının bütün öğrenciler ve uygun durumlarda ebeveynler için kabul edilebilir olmasıdır. Uyarlanabilirlik ise eğitimin değişen toplumun ihtiyaçlarına uyarlanacak şekilde esnek olması ve farklı sosyokültürel çevredeki öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi anlamına gelmektedir (Praneviciene B., Puraite A. (2010). Right to education in international legal documents. Jurisprudence, 3(121), 133-156.).

24. Nihai olarak, sosyal bir devlet olmanın gerekleri ve eğitim hakkının devlete bu minvalde getirdiği pozitif ve negatif yükümlülükler çerçevesinde çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilmeksizin, bir yıldan uzun süreli olacak şekilde eğitim ve öğretim hayatının dışında kalınması insan hakları idesi ile uyumlu değildir. Ayrıca, bu durumun önlenmesi adına ilgili idare tarafından gereken sorumlulukların uygun şekilde yerine getirilmediği ve eğitim hakkından yoksun kalınmasının önüne geçilmesi adına gereken tedbirlerin alınmadığı sonucuna varılmıştır.

B. T.Ö Yönünden

25. 23/07/2012 doğumlu T.Ö, söz konusu süreçte hiç okula gitmemiş; ancak Mahkeme kararı sonrası ... İlkokulundan 10/11/2021 tarihinde nakli alınarak okula başlayabilmiştir. Bu tarihte T.Ö 9 yaşındadır. 26/7/2014 tarihli ve 29072 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği “kayıt zamanı ve yaşı” başlıklı 11’inci maddesi 6’ncı fıkrası (a) bendine göre “İlkokulların birinci sınıfına, kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 69 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır.” 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı için MERNİS kaydı üzerine e-okul sisteminde otomatik şekilde ... İlkokuluna kaydı düşen çocuğun okula devamı olmamıştır. Buna ilişkin olarak Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğünün yazılı görüşünde ilgili ilkokul ve muhtarlıkça adres araştırması yapıldığı fakat adreste bulunulmadığı ve MERNİS adresinin olmadığı görülmüştür. 15/12/2006 tarihli ve 26377 sayılı Adres Kayıt Yönetmeliği “Adres bildirim yükümlülüğü ve şekil” başlıklı 13’üncü maddesinin beşinci fıkrasına göre “Velayet altında bulunan çocuğun yerleşim yeri adresi anne veya babasının adresidir.”. Başvuranın okul kaydı döneminde yaşadığı sorunlar ve ebeveynlerin çocuğun bakım ve gözetim sorumluluğunu gözetmemesi gerekçeleriyle açılmış olan velayetin değiştirilmesi davasından başvuru aracılığıyla haberdar olunması ve ilgili mahkemeden dava dosyası istenilmesi sonucu çocukların velayetinin annede olduğu görülmüştür. Bu halde çocukların ikametgahı annelerinin ikametgahı olması gerekmektedir. Fakat bu süreçte annenin sistemde kayıtlı herhangi bir adresinin olmadığı ... İlçe Nüfus Müdürlüğünün gönderdiği yazı ile anlaşılmaktadır. Trabzon Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün yazılı görüş beyanı için ek olarak sunduğu dosyalardan anlaşıldığı üzere ise ... İlkokulu Müdürlüğü tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilen 16/02/2019 tarihli yazıda “adı geçen öğrencilerin velilerine devamsızlık mektupları gönderilmesine, mahalle muhtarlığına yazı yazılmasına rağmen öğrencilerin devamı sağlanamamıştır.” ifadeleriyle bildirim yapıldığı anlaşılrsa da idarenin sorumluluğu 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 52’nci maddesi; [...] Mülki amirler, ilköğretim müfettişleri ve zabıta teşkilatı ilköğrenim çağındaki çocukların mecburi ilköğretim kurumlarına devamlarını sağlamakla veli yahut vasi veya aile başkanlarına ve okul idarelerine yardımla ve her türlü tedbiri almakla vazifelidirler.” ile 53’üncü maddesi; “Okula devam etmeyen öğrencilerin devamsızlık sebepleri okul idarelerince ve ilköğretim müfettişlerince araştırılarak devama engel olan maddi ve manevi sebeplerin giderilmesine çalışılır. Bu sebeplerin giderilmesi mümkün olmadığı takdirde durum, köylerde muhtara, diğer yerlerde mülki amirlere bildirilir. Bu makamlarca gerekli tedbirler alınır. Okul idareleriyle muhtar ve mülki amirlerin bu vazifeleri devamsız öğrenciler hakkındaki kovuşturmanın her safhasında devam eder.” hükümlerinden anlaşıldığı üzere sadece bildirim yapılmasından ibaret değildir. T.Ö, yaştlarından iki yıl geride 2021 yılı itibarıyla 9 yaşında birinci sınıfa başlayabilmiştir.

26. İdarenin ilgili mevzuat hükümlerince üzerine düşen yükümlülükleri etkili şekilde yerine getirmediği sonucuna varılmıştır.

C. 6701 Sayılı Kanun'un 3. Maddesi Yönünden

27. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanun’un 3. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının

giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür"

28. Kanunu bir bütün olarak değerlendirdiğimizde anılan hükmün insan haklarının ihlali durumunda da uygulanması gereken amir bir hüküm olduğu aşikardır. Bu sebeple insan haklarını ihlal eden muhatabın bu mağduriyeti gidermesi gerekir. İhlalin sonuçlarının giderilmesi için temel kural, ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ortadan kaldırılması, varsa maddi ve manevi zararların giderilmesi ve ayrıca gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

29. Okula kayıtlarının bilahare yapıldığı anlaşılmalı hak ihlalinin sonuçlarının giderilmesine yönelik muhatabın bir sorumluluğu bu aşamada yoktur. Ancak mağdurların, var ise maddi ve manevi zararlarının giderilmesi için ilgili mahkemelerde dava açmalarının önünde yasal bir engel bulunmamaktadır.

V. KARAR

1. Resen yapılan iş bu incelemede İNSAN HAKLARI İHLALİ YAPILDIĞINA,
2. Mağdurlar Y.Ö ve T.Ö'nün Anayasada güvence altına alınan EĞİTİM haklarının ihlal edildiğine,
3. Kararın taraflara tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,
4. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,

22.09.2022 tarihinde, OY BİRLİĞİYLE, karar verildi.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Başkan

e-imzalıdır

Av. Aışan TİRYAKİ
II. Başkan

e-imzalıdır

Dr. Burhan ERKUŞ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Dilek ERTÜRK
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Av. Harun MERTOĞLU
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

İsmail AYAZ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Mehmet Emin GENÇ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Muhammet Ecevit CARTİ
Kurul Üyesi
(İzinli)

Saffet BALIN
Kurul Üyesi
(İzinli)

e-imzalıdır

Ünal SADE
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Av. Zennure BER
Kurul Üyesi